С и м ф о н і я

Сто років — зморшка на чолі Землі.
Всесвітні війни, революцій грози…
Дніпро до ніг стежиною проліг
І котить славу в сиві верболози.

Поет став морем. Далеч степова,
І хмарочоси, й гори — ним залиті.
Бунтують хвилі-думи і слова,
І сонце генія стоїть над ним в зениті.

Дно глибшає, і береги тікають,
Аж небо рве свою блакить високу.
І шторми піняться од краю і до краю,
Од Вінніпеґу до Владивостоку.

З глибин сердець джерела пружно б’ють —
І шумувати морю, не вмирати,
Хай ллють у нього і любов і лють,
Тривожну шану, жовч гірку розплати…

Художнику немає скутих норм.
Він — норма сам, він сам в своєму стилі…
У цей столітній і стобальний шторм
Я кидаюсь в буремні гори-хвилі.

Перша частина

В и ш н е в и й ц в і т

1

Завірюха стугоніла, вила,
І мороз гострив свій білий ніж.
А Земля од ляку задубіла,
На вітрах крутилася скоріш.

Щулились дороги, мерзли хмари,
В сіру безвість зносило міста.
А дуби стругалися на мари,
На труну, на віко, на хреста.

Петербурзьким шляхом, по коліна
Грузнучи в заметах, боса йшла
Зморена, полатана Вкраїна,
Муку притуливши до чола.

І намисто сипалось під ноги,
Ніби кров змерзалась на льоту.
"Сину, сину", — слухали дороги
Тих ридань метелицю густу.

"Може, тобі липового чаю,
Чи калини спряжити бува..."
А дорога ген до небокраю —
На дорозі мати ледь жива.

Хурделяє хуґа хуртовинна,
Засипає снігом очі вщерть.
І біжить до сина Україна
Одганяти знавіснілу смерть.

2

Цілу ніч надворі виє хуґа,
Плаче, деренчить в віконній склі.

Ні дружини, ні дітей, ні друга —
Тільки гілка вишні на столі.

Телеграма від полтавців. М’ята
Віє в душу запахущий дим,
Та маленька свічка тьмянувата
Тріскає і мружиться над ним.

Дві у шафі, що життя досвітять,
Ну, а там світити вже йому.
В завірюшних, грозяних століттях
Серцем розпанахувати тьму.

Нині вишня бризнула суцвіттям —
В пляшці тепла гілочка жива…
Біль пекучий… І вона, самітня,
В цвіті вся, як в думах голова.

Ліг у ліжко. Віє чи не віє —
В заметілях весь життєвий шлях.
В свічці ледве дихають надії,
І блукають пальці в пелюстках.

З

П е р ш е м а р е н н я

Густий туман спадає.
Великий плац, піском посипаний,
Де флейта з вихлипом ридає,
І барабан гуде, як гнів невсипний.

Ні — сотні флейт конають в муці.
Гуде земля, і товпища народу,

Як зерна у мішку, в густій пилюці
Тривожаться, шумлять до небозводу.

Ярмулки і хустки, шапки, кубанки.
Посивілі, руді, із кучмами, із струп’ям.
Востаннє надриваються горлянки.
Вози вгинаються, чиясь гарба порипує.

Валує дим в жіночих зойках вгору,
Дитячий лемент свердлисть небо й душу.
Хто виліз по снопках на схилену комору,
Хто на вершок на грушу —

І дивляться туди,
Де два ряди
Стоять, схилившись для удару,
В очах леліючи покару
І лютий гнів
На всіх царів.
Один — жіночий ряд. Там покритки,
Замучені, із безрозумним горем,
Із випитим лицем, із поглядом суворим —
Стоять і мнуть хустки.
А другий ряд — катовані солдати.
Забиті лозами, посаджені за ґрати.
А серед них і кістяки, мерці
Шпіцрутени тримають у руці,
І козаки замучені, й казахи
Похнюплені — орбіти без очей, —
І вітер розвіває чорні лахи
Над білими цурпалками плечей.
Од заходу до сходу — два ряди.
Вже крики звідусіль: "Пора — веди!"
І він, Тарас, веде катів людських.
Січуть шпіцрутени вельможні пишні спини,

І так горлає їхній зойк невпинний,
Щоб в майбутті він за віки не стих.
Тарас веде Миколу, що його
Хотів засипати казахськими пісками.
На спині пещеній танцює вже вогонь,
І Олександр Романов йде з братами.
Їх святить гнів народів… Свист і свист.

Він опритомнів у тяжкому горі:
Це хуртовина бляхи білий лист
Зірвала — грімкотить і цвьохкотить надворі,
І гасне свічка, як його життя.
Він другу світить. Тужно вітер свище.
Даремно в шибку б’ється каяття.
В душі стліває чорне попелище…

4

Д а л е к и й д і в о ч и й г о л о с

Я тебе чекала роки й роки.
Райдугу пускала з рукава.
На твої задумані мороки,
На твої огрозені слова.

Я тебе в Закревській поманила,
Я душею билась в Рєпніній,
А в засланні крила розкрилила
В Забаржаді, смуглій і тонкій.

Ні мотиль-актриса Піунова,
Ні Лікери голуба мана
Цвітом не зронилися в грозову
Душу вільну, збурену до дна.

Я б тобі схилилася на груди,
Замість терну розсівала б мак.
Та мені зв’язали руки люди.
"Хай страждає, — кажуть, — треба так.

Хай у ньому сльози доспівають
У ненависть, в покару, в вогні".
І мене, знеславлену, пускають,
Щоб ридали вірші по мені.

Я — Оксана, вічна твоя рана,
Журна вишня в золотих роях.
Я твоя надія і омана.
Іскра нероздмухана твоя.

5

Д р у г е м а р е н н я

(З шибки впурхує в кімнату зграя горобців,
всідається біля свічки, цвіринчить)

Ми — українські горобці,
Як оселедці, в нас чуби.
Вкраїнський усміх на лиці,
Вкраїнські писки і лоби,
Що нам сипнуть, те ми клюєм,
Чолом за ласку віддаєм.
Цар нас шугнув, і ми — о, страх —
Всі пурхнули по смітниках.
То служимо в своїх панів,
Як бог велів і цар велів.
То мостимося до чужих
І в урнах порядкуєм в них,

А те, що Україна гола, —
Нам соромно за наші вола,
Ми обминаєм наш смітник —
Вже одбуяв козацький вік,
І ми не витвори льокальні.
Ми навіть інтернаціональні.
Бо як підійметься руїна
Й зачервоніє Україна,
То нам прийдеться утікати,
Щоб крильця не пообпікати.
А вдалині, на чужині,
А чи в сусідськім бур'яні
Ми розпережимось орлами…
Цвірінь-цвірінь! Ти будеш з нами?
Ти в нас дивись, бо спересердя
Ми поклюєм твоє безсмертя…
А то престол тобі зів'єм
І епігонством тихо вб'єм,
В труну твою, як ляжем спати,
Ми рідної натрусим м'яти.
Що ми свої (хай знає світ!),
Цвіріньknem тихо "Заповіт"…
Ти — вічний?

Вічні ж ми, борці,

Ми — всюдисущі горобці!

6

Т р е т є м а р е н н я

Він лежить горілиць і не бачить нічого.
Тільки з хрому халяви — глум гидкий, навісний.

І підходить один, пружно виструнчив ногу,
Став на груди поетові (чи це ява чи сни?),

І пристукує, і гатить
Каблуками кованими —
Як би серце розірвати
Гострими підковами.
Гупотить, тупотить,
Тисне, мне вичовгує.
Злісний танець глупоти
В піні вишумовує.
Та по грудях, та по серцю,
Та по тілі білому —
Крики, лемент: "Підсип перцю!"
В диму очамрілому
Офіцери ходять колом,
Оренбурзький ґарнізон —
І, пробитий гострим болем,
Захлинається прокльон.

Він тужавіє мукою, биті груди розпростує,
Рве сорочку скривавлену — і росте, і росте,
І злітає мізерія золотою коростою,
Збившись в закутки шинку, в павутиння густе.

І малі йому зруби, дико валяться стіни,
Дах злітає за вітром, та впину нема,
І казарми тріщать од лежачої спини,
З ляку в море пірнає пустеля німа.

І не встати йому, мов прибитий навіки,
Хоч під ним, наче хмиз, тріскотить Оренбурґ,
Хоч здаються струмочками вигнуті ріки
І дмушками дитячими посвисти бур.

Він кричить з переляку, бо рука вже на полюсі
Маца лисину льоду, а друга внизу
Чорне море впізнала по козацькому голосі
І так спрагло голубить подніпрову лозу.

Голова в Петербург вже уперлась — і звідти
Сунуть армії, прямо по ньому гудуть.
І танцює імперія, і гудуть динаміти,
Щоб добратись до серця, в поетову лють.

А над серцем гопака
Панство з України
У червоних чобітках
Пробива до спини.
Дави свого, слава Богу,
Щоб чужий боявся,
Щоб іти в таку дорогу
І не замірявся.
Гоп-гоп гопака
У червоних чобітках,
У киреях вишневих,
У шапочках смушевих…

Він лежить горілиць. Гасне свічка поволі.
Люто груди печуть, та нікого нема,
І летять на Вкраїну незагоєні болі,
Зупиняють їх ґрати, бо вітчизна — тюрма…

7

Г о л о с і н н я м а т е р і У к р а ї н и

Та до кого ж я літатиму,
Кому в очі заглядамиту.

Кому квіти-самоцвіти
По долинах розстилатиму?
Відкіль тебе ж викликати?
Чи то з рути? Чи то з м’яти?
Чи з глибокої могили,
Де барвінки хрест обвили?
Які столи застилати,
Повні чари наливати?
Та й налити, пригубити,
З хрестом цокнутись і пити?..
Як же тебе шанувати —
Цвіт вишневий обсипати,
А чи жовтий лист кленовий
На віночок твій терновий?..

Друга частина

Вишневий вітер
Вишневий цвіт
З вишневих віт
Вишневий вітер
Звіває з віт…

Йому стелилася дорога незвичайна —
Єдина у житті і в смерті теж єдина,
Крізь всі віки, загорнуті у смуток,
Крізь всі народи, сиві і весняні, —
Кругом Землі йти на плечах братів.

І до труни з кленового безсмертя
Шекспір підходив з глибини століть
І, чорний плащ відкинувши рукою
(На грудях заряхтіли діяманти,
Мов зорі на небесному чолі),
Схилився до землі, поцілував у лоб —

Війнулося волосся над труною.
Застиг в мовчанні, вічний, як життя.

Війнуло подихом насичених терзань —
Рішуче звівся буряний Бетговен.
Левиний чуб із чорних блискавок
Упав на груди вогняного брата —
Вислухував громи в Тарасовій душі.

Стрункий, і чистий, і легкий, мов птах,
В вустах затисши білий цвіт черешні,
Плив на вітрах чорногарячий Пушкін.
І полилось волосся кучеряве
На мудрі руки сивого борця.

І скинув Ґойя вороний циліндр.
Поставу згорблену ніс крізь тривожні хмари
З совою на широкому плечі.
У кожного руках пов’язаний хустиною
З яскравим українським вишиттям.
Взяли на плечі дорогу труну.

Вишневий цвіт
З вишневих віт
Вишневий вітер
Звіває з віт.

І замість свічки палахтіло сонце

Вишневий плід
Здивує світ,
Всміхнеться сонцю
На крилах віт

В Тарасових натруджених руках.

І доки світ
У плині літ —
Вишневий вітер.
Вишневий цвіт.

У кругосвітній похорон пішли,
Щоб зупинитись на горі Чернечій,
Йшла вперше Україна по дорозі
У глибину епох і вічних зльотів —
Йшла за труною сина і пророка.
За нею по безсмертному шляху
Ішли хохли, русини, малороси,
Щоб зватись українцями віднині.

Вишневий цвіт
З вишневих віт
Вишневий вітер
Зриває з віт.

І розступалися народи перед нами.
Вітри носили шепоти на крилах.
Питав Париж Варшаву: хто це? Хто?
Літали ластівки й снували за собою
Години й дні, журбою перевиті.
А з куполу захмарених небес
Глибинний реквієм схилявся до Землі
І очі смутку зазирали в душу —
Йшла Україна в глибину століть.

Вишневий плід
Здивує світ,

Всміхнеться сонцю
На крилах віт.

Вишнева весняна пора.
Летять стежини до Дніпра,
Летять хмарки, летять дороги,
Зібгавши куряву під ноги.
Летять студенти і монахи,
Летять мундири і папахи,
Летять солом’яні брилі,
Летять кленові костилі,
Летять берлини і підводи,
Летять віки. Летять народи.
Вишневий вітер на Землі.
Вишневі думи на чолі.

І доки світ
У плині літ —
Вишневий вітер,
Вишневий цвіт.

("Вітчизна", ч.3, 1962)

Джерело: Іван Кошелівець. Панорама найновішої літератури УРСР. Видавництво "Пролог", Мюнхен, 1963.